

Надежда Александрова
Нов български университет
nadeto.alex@gmail.com

За самоубийството като убийство

(Йордан Нанчев. П. К. Яворов. Преди и след куршума)

Nadezhda Alexandrova
New Bulgarian University
nadeto.alex@gmail.com

The suicide as assassination

(Yordan Nenchev. P. K. Yavorov. Before and after the bullet)

Abstract

The review presents the latest documentary study of the case of Laura - Yavorov by Dr Yordan Nanchev, a literary historian and a lawyer. The work is highly appreciated as a good tracking of the facts and an adequate reading of their documentary impact in the archives, especially those of the publisher Alexander Paskalev and Prof. Asen Zlatarov, with whom the author has been working for years.

Keywords: Yavorov, Laura Karavelova, poetry

Проблемът за отношението на обществото ни към драмата в семейството на Яворов и Лора Каравелова е същностен и случаят говори много за нарушената граница между любопитството и искрената съпричастност.

Между автобиографията в текстовете и биографичните реалии вън от художествеността при Яворов (както и при всеки автор) има връзки, разплитането на които изисква онази безпристрастна гледна точка, която е трудно достижима поради сложно размесените пластовете от противоречивост и патетика, възторзи и отрицания, от борби между идеологически и художествени критерии в критическите и историческите прочети на поета в продължение на повече от век. На тезите и интерпретациите мнозина от-

реждат по значителна роля отколкото на фактите. В антропологически и етичен смисъл отношението към изкуството като отражение на живота е толкова вярно, колкото и обратното, колкото и отражението на живота в самия себе си, в екзистенциалния смисъл като възпитание на чувствата. Т.е. става дума за етапи в културното развитие, в създаването и възприемането на изкуството, и в самото живеене и бит, за режими на историчност (според Франсоа Артог).

Прецизният исторически прочит на Йордан Нанчев в книгата му П. К. Яворов. Преди и след куршума, именно през подредбата на фактите от последните 4-5 години в живота на поета, е в много отношения различен поглед към драмата му, добила статут на национална митологема.

Книгата ме накара да се замисля върху толкова много дискутирания въпрос за вината и да си задам въпроса защо е сложен казусът за истината на изречените думи от П. К. Яворов пред следователя (и не само пред него). Спомням си един мой познат, историк, който един ден в музея, възмутен от безкрайния спор у нас за това дали Яворов е виновен за смъртта на Лора, каза: Защо не вярват на поета Яворов? Той е казал, каквото е имал да каже. Как може Той да бъде подозиран в лъжа? Колко такива като него има в България?

Това е парадоксът. Думите на поета, са различни от думите на човека. Изобщо не е задължително те да се покриват. На поета словото е символно и многозначно, на човека – еднозначно (ако цели да бъде точен и правилно разбран). Кой казва истината в случая?

Книгата на Йордан Нанчев ме накара да се замисля не защо, как и дали Яворов е натиснал спусъка, дали е виновен или невинен... И тъй като никога не съм се съмнявала в истината за самоубийството на Лора, по-скоро се замислих за пътя ѝ към него и последствията от него... Защото не е ли самоубийството винаги резултат на непреодолими чувства?... Много и различни чувства, изчезване в чувствата... и единственото желание да се удавиш, да потънеш в техния въртоп... Вероятно е така. Така си го представих... Защото силните чувства, които замъгляват разума, могат да са мотив, както за самоубийство, така и за убийство...

Самоубийството на Лора повлича към смъртта и Яворов – смърт - физическа, психологическа, социална... Със самоубийството си тя убива поета... Кой кого убива, всъщност?... е може би точният въпрос. В драматичната им любов и съжителство има взаимно повличане към смъртта, което се осмисля трудно. Здравият разум търси аргументи, въображението гради хипотези...

Самоубийството на Лора е резултат на чувството и мисълта за провал на проекта ѝ за човешко щастие, проект, в който Яворов очевидно не е успял, не е поискал и не е могъл да се включи по очаквания и желания от нея на-

чин.¹ В момент на прозрение, може би, тя е открила голямо разминаване на чувствата в текстовете на поета и тези, които той проявява в реалния живот, в човешкото общуване, във всекидневието си с нея. И не само към нея. Съпружеството доста бързо се оказва терен на сблъсък да две силно слаби и слабо силни личности - има нещо оксиморонно в поведението и отношени-ята им. Любовта помежду им, доколкото я е имало като взаимност, отстъпва бързо пред борбата за надмощие, суетата, маниите за величие, социалните предимства и комплексите. Едни такива много човешки, но и много нашен-ски български обърквания в житейското и литературния бит.

Те не са Ромео и Жулиета, които се самоубиват от любов. Те се убиват взаимно. Лора си тръгва от живота разочарована от своя провал в избора си на човек достоен за нейните чувства.² След самоубийството ѝ Яворов открива в самата реалност онази търсена в поезията любов в смъртта, която го повлича към бездната.

Двамата отнасят със себе си своята явна тайна, отгатната стократно и все незнайна, която никой век не разреши...

След смъртта на Мина Тодорова, Яворов, изживявайки се като един Гьоте, убива своя герой в пиесата си В полите на Витоша, според думите му, за да не убие себе си. След смъртта на Лора избира да убие себе си. Дали избира, или е предопределено! И не става въпрос за мистика... Поезията, литературата не успяват да го върнат към живота. Вината на обществото в неговия случай е достатъчно дискутирана и преекспонирана...

Пред слепия му взор е Лора, която повтаря: Аз не от скука дойдох при тебе – а от едно хубаво чувство, което ти не разбра и никога не ще разбереш, защото сам не можеш да го почувстваш. И аз не искам вече твоята любов.

---

¹ В спомените си Атанас Крачолов (1894 – 1965) пише: „Лора искаше да вме-ни на Яворов такива съпружески задължения, които се основаваха не на реалните човешки възможности, а на една емоционална метафизика, която съществуваше само в нейното въображение... Със своите интелектуални качества Лора би могла да бъде една ценна спътница на Яворов и в неговото литературно дело. Обаче той е чакал не само това от нея. Чакал е още - и преди всичко – любящата го жена да ус-трои семеен кът, в който той да намира спокойствие и тишина, толкова необходими му, за да се предаде на творчеството, което го чакаше. И Яворов беше с изтънчена нервна система, но работата на тази система бе включена в един положителен ха-рактер, а волята, калена достатъчно от живота, можеше да постави здрава юзда на всеки афект.“ Две души. Спомени за Яворов. Съст. М. Илиева, Чирпан: Къща-музей „П. К. Яворов“, 1993 с. 55-60.

² Интересен и в подкрепа на това е текстът „Лора и Яворов“ на проф. Георги Гачев (1929-2008) в сборника „120 години Пейо Яворов“. В диалог със съпругата си Светлана Семьонова (1941-2014), философ, той представя две гледни точки към случая „Лора – Яворов“ (своята българско-мъжка и руско – женската), разгледани на фона на най-известните примери на самоубийства от любов в световната лите-ратура.

Тя ще дойде много късно... (Нанчев 2017: 79.)

Йордан Нанчев е поредният юрист след Никола Гайдаров, който в голямо изследване отново очертава психограмата на отношенията между П. К. Яворов и Лора Каравелова. Но разликата в подходите на двамата юристи е не само поколенческа, но и социокултурна. Гайдаров в позицията си на адвокат спори с институциите и всички онези почитатели, приятели и съдници, близки и далечни, на поета, които са повярвали на мълвата, че Яворов е убил Лора, или които не са направили усилия, за да предотвратят неговото самоубийство. Целта му беше да докаже, че големият поет на България е несправедливо обвинен и апелът му към българското общество да бъде закрито Дело 205 поради невинност, а не поради смърт на обвиняемия, постигна своята цел. Книгата му получи необходимата публичност и беше последвана от два шедьовъра в българското изкуство, посветени на драматичната любов между Яворов и Лора – филмът *Дело No 205/1913 П. К. Яворов* на Киран Коларов (1984) и пиесата *Нирвана* на Константин Илиев (1993). Въпреки „идеологизирания коментар“, „компромисната цена за излизането на книгата му“ (Нанчев 2017: 151)

За разлика от Никола Гайдаров Йордан Нанчев анализира сложния проблем за истината и вината на двамата самотни участници в трагедията, надграждайки прецизно документални доказателства, върху вече преодоления в известна степен субективизъм, заместил клеветите и съмненията от „буржоазното минало“ със социалистическа патетика и идеализация, от каквито нито поетът, нито човекът Яворов имат необходимост.

Йордан Нанчев изследва проблема от гледна точка на теорията на правото, призовавайки всички известни, по-малко известни и нови свидетелства не толкова за самата случка, колкото за развитието на отношенията между Яворов и Лора, за онези техни прояви и действия, които водят към познатия трагичен край. Той е обективен и дистанциран, без да е безразличен и в това е силата на неговото ново изследване върху познатата тема, отказва да бъде адвокат на поета, без да е проучил всички източници, всички свидетелства. За разлика от Никола Гайдаров, Йордан Нанчев няма необходимост да се съобразява с идеологическата цензура и конюнктура, да обвинява най-близките приятели на поета като Владимир Василев, д-р Кр. Кръстев и Боян Пенев в меко казано недостойно отношение и поведение към П. К. Яворов. Авторът реабилитира подценяваните от мнозина преди него спомени на Михаил Кремен, откривайки безспорното в тях, отнася се с разбиране към критиките на Боян Пенев за драмата *В полите на Витоша* и към черния хумор на най-близките приятели на поета в тежките и за тях негови последни дни.

Като изследовател на литературно Хасково и продължител на делата на своите знаменити съграждани, на които е посветил книги и статии – издателят Александър Паскалев и ученият проф. Асен Златаров, Йордан Нанчев беше логично да напише и своята книга за техния близък приятел П. К.

Яворов.

Неговият документален разказ тече във формата на забързан, непрекъснат кадър, в синхрон сякаш с ритъма на последните пет години от живота на поета, в които се разиграва семейната му драма. В синхрон и с трескавото желание на поета да разшири жанрово своята творческа дейност, да наложи присъствието си в културния и политическия живот на страната, време, в което сякаш всеки ден е година. Време, съпроводено с прилив на творческа енергия и желание да реализира на сцената своите нови идеи и сюжети... Но съдбата решава друго и се оказва, че плановете ѝ се осъществяват и с помощта на най-близкия му в момента човек – любимата му Лора, на приятели, на врагове и институции, както това става обикновено.

Литература

Йордан Нанчев. П. К. Яворов. Преди и след куршума, София: Фондация Вигория, 2017.

Yordan Nanchev. P. K. Yavorov. Predi i sled kurshuma, Sofiya: Fondatsiya Vigoriya, 2017.